

УДК 635:631.524.17

Рудь В.П.
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут овочівництва і багданництва
Національної академії аграрних наук України

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ОВОЧІВНИЦТВА

У статті викладено загальну стратегію та пріоритети інституційної підтримки органічного овочівництва в перспективі. Встановлено, що інституціональні аспекти органічної овочевої продукції характеризують наявну модель розвитку ринкового механізму як організаційно не ефективну. Дослідження і практичні умови показують, що інституційна система забезпечення органічного виробництва в Україні не збалансована, що проявляється як на рівні базисних (власність, влада, управління, праця), так і похідних інститутів (ціна, конкуренція, підприємництво, регулювання). Проблеми економіки доповнюються проблемами адаптації громадських і недосформованістю правових інститутів, що разом зі станом науки, освіти, деградацією продуктивних і виробничих відносин відкидає інноваційну модель розвитку органічного виробництва овочів до постіндустріального типу.

Ключові слова: інституції, органічна овочева продукція, споживання, структура продовольчого кошику, проблеми розвитку, пріоритетні напрями розвитку.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЧЕСКОГО ОВОЩЕВОДСТВА

Рудь В.П.

В статье изложены общая стратегия и приоритеты институциональной поддержки органического овощеводства в перспективе. Установлено, что институциональные аспекты органической овощной продукции характеризуют существующую модель развития рыночного механизма как организационно не эффективную. Исследования и практические условия показывают, что институциональная система обеспечения органического производства в Украине не сбалансирована, что проявляется как на уровне базисных (собственность, власть, управление, труд), так и производных институтов (цена, конкуренция, предпринимательство, регулирование). Проблемы экономики дополняются проблемами адаптации общественных и недосформированностью правовых институтов, что вместе с состоянием науки, образования, деградацией продуктивных и производственных отношений отбрасывает инновационную модель развития органического производства овощей к постиндустриальному типу.

Ключевые слова: институции, органическая овощная продукция, потребление, структура продовольственной корзины, проблемы развития, приоритетные направления развития.

INSTITUTIONAL DEVELOPMENT
OF ORGANIC VEGETABLE PRODUCTION

Rud V.

The article set out the overall strategy and priorities of institutional support for organic vegetable production in the future. It is established that the institutional aspects of organic vegetable production characterize the existing development model of the market mechanism as institutionally inefficient. Research and practical conditions show that the institutional assurance system for organic production in Ukraine is unbalanced, which is manifested both at the level of the base (property, power, management, labor), as well derivatives of the institutions (price, competition, entrepreneurship, regulation). Problems of Economics are complemented by problems of adaptation of public and neoformans legal institutions, together with the state of the science, education, the degradation of the productive and production relations exclude innovative model of development of organic vegetable production to post-industrial type.

Keywords: institutions, organic vegetable production, consumption, the structure of the food basket, development problems, development priorities.

Постановка проблеми. Відповідно до основних положень галузевої комплексної програми «Овочі України – 2020» [1], передбачено довести обсяг виробництва овочів до 15 млн. т, а відповідно до «Концепції органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні» [2] – довести частку виробництва органічної овочевої продукції до 10%, або 1,5 млн. т. Окрім того, заплановано налагодити ефективний розвиток і функціонування вітчизняної ринкової інфраструктури, пов'язаної із виробництвом якісної, екобезпечної вітамінної продукції за доступними цінами впродовж усього року за таких підходів, які б підтримували здоров'я ґрунтів, екосистем та живих організмів.

Нині назріло розроблення такої моделі інституційного забезпечення розвитку органічного овочевого ринку, яка б сприяла ефективній дії Закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» і дала б змогу вирішити соціальні проблеми села, яке не повинно стати сферою викачування прибутків, оскільки діяльність підприємств має здійснюватися з урахуванням екологічних і соціальних проблем, спрямовуватися на підвищення добробуту і розвитку, а не вимирання сільських територій. Актуальність дослідження посилюється необхідністю вирішення соціальних проблем села, бо сільське господарство не повинно стати сферою лише викачування прибутків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світове та вітчизняне виробництво органічної сільськогосподарської продукції досліджують у своїх роботах П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, В.А. Кравченко, В.В. Хареба, С.М. Кваша, В.Я. Мессель-Веселяк, О.В. Ульянченко, Т.В. Кучеренко, Н.О. Андрусак та ін. Питання економічної ефективності виробництва та переробки органічної овочевої продукції розглядають С.І. Корнієнко, В.В. Писаренко, В.І. Даниленко,

А.В. Гуменюк, О.П. Зоря, О.І. Яснолоб та багато інших. Проте питання інституційного забезпечення розвитку органічного овочівництва в наукових публікаціях розкрито недостатньо, що проявляється як на рівні базисних (власність, влада, управління, праця), так і похідних інститутів (ціна, конкуренція, підприємництво, регулювання).

Постановка завдання. Мета дослідження – обґрунтувати науково-методичні засади інституційного забезпечення розвитку органічного овочівництва, розробити шляхи підвищення ефективності галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна система виробництва органічних овочів вимагає вирішення актуальних проблем на всіх рівнях: державному, регіональному та господарському. На державному рівні найважливішим є підвищення рівня екологічної обізнаності та активності суспільства, захист вітчизняного споживача та створення легального органічного ринку; на регіональному – пріоритетним є самозабезпечення регіонів органічною овочевою продукцією та ефективний розвиток інфраструктури овочевого ринку шляхом формування кластерних об'єднань за участю суб'єктів інтеграції: виробників органічної сировини, переробних підприємств та торговельно-збутових організацій; на господарському – формування збутової концепції підприємства, розроблення стратегічних планів з урахуванням можливостей органічних господарств та оцінки зовнішнього середовища, збільшення обсягів виробництва органічних овочів, розширення асортименту органічної овочевої продукції та впровадження у виробництво інноваційних рішень, запровадження рекламної маркетингової діяльності, що спрямована на підтримання еколого-економічної рівноваги та забезпечення потреб населення за допомогою організації обміну, просування органічних торгових марок.

Інституції (лат. *institutio* – настанова) – назви елементарних підручників римських юристів, що дають систематичний огляд діючого, переважно приватного права; офіційний підручник римського права, що ввійшов однією зі складових частин у Свод Юстиніана, що має силу закону; термін, що використовується як форма слова «інститут» для назви органів чи установ.

У національній економічній теорії немає, мабуть, чіткого розуміння і розмежування понять «інститут» та «інституція», що розкриває широкий простір для досліджень. У загальному вигляді «інституції» є правилами, а «інститути» – утвореннями, що структурують взаємодію агентів овочевого ринку. Окремі погляди на сутність категорії «інституція» наведено в табл. 1.

На наше переконання, вірним є розуміння інституцій як правил, а інститутів – як організовано оформленої сукупності останніх. Водночас інституції формують інститути, а інститути забезпечують підтримання (дотримання) інституцій (правил). Отже, більш удале, на нашу думку, таке трактування категорії «інституція»: це система економічних, політичних та правових методів, підходів і правил, що забезпечують ефективний сталий розвиток вітчизняного органічного овочевого

Таблиця 1. Погляди на сутність категорії «інституція»

Автор	Визначення
А. Чухно [3]	Виробничі відносини, їх структурні елементи – форми власності, розподілу праці і взаємний обмін діяльністю, форми розподілу, які становлять основу існування суспільства, а інститути, або норми і правила, звичаї та традиції, є тими елементами, фактично м'язами, які наповнюють основу, надаючи їй досконалу форму
В. Каспер [4]	Правила взаємодії людей, які, за можливості, обмежують опортуністичну та безладну індивідуальну поведінку, таким чином роблячи її більш передбаченою і тим самим полегшуючи поділ праці та створення багатства
Т. Веблен [5]	Стійкі звички мислення, притаманні великій спільноті, особливі способи існування суспільства, що утворюють специфічну систему суспільних відносин
У. Гамільтон [6]	Нав'язування певної моделі поведінки, що накладається на діяльність людини
Дж. Коммонс [7]	Коллективні дії з контролю лібералізації і розширення індивідуальної дії
Д. Норт [8]	Правила гри в суспільстві, придумані людиною обмеження, що спрямовують людську взаємодію в певне русло і структурують стимули в процесі людського обміну – економічного, політичного і соціального
О. Вільямсон [9]	Основні політичні, соціальні і правові норми, що є базою для виробництва, обміну і споживання
О. Белокрилова [10]	Сукупність ролей і статусів, призначених для задоволення певної потреби
С. Квідіна [11]	Соціальні, правові та економічні відносини, що постійно відтворюються, є стійкими та структурують постійне життя
М. Йохна [12]	Утворення, що регулюють стабільні відносини та порядок взаємодії між людьми у різноманітних сферах їх активності, зокрема економічній та соціальній, та адаптують їх до зміни умов їх існування
В. Вольчик [13]	Подібні за своєю природою до фізичних технологій, і можуть бути названі соціальними технологіями
Е. Остром [14]	Установлений набір діючих правил для визнання того, хто повинен приймати рішення в певних сферах, яких спільних правил дотримуватися, і процедури необхідно виконувати, яку інформацію слід або не слід продукувати, які остаточні висновки матимуть для індивідів ті чи інші їх дії
М. Скорев [15]	Соціальний феномен, ядро якого становлять правові норми, які забезпечують зрозумілість і передбачуваність, структурованість, визначеність повсякденного життя
Власне тлумачення	Система економічних, політичних та правових методів, підходів і правил, що забезпечують ефективний сталий розвиток вітчизняного органічного овочевого ринку

ринку. Інституціональні аспекти виробництва органічної овочевої продукції характеризують наявну модель розвитку ринкового механізму як інституційно-неефективну. Дослідження і практичні умови показують, що інституціональна система забезпечення органічного виробництва в Україні є незбалансованою, що проявляється як на рівні базисних (власність, влада, управління, праця), так і похідних інститутів (ціна, конкуренція, підприємництво, регулювання).

Окрім того, проблеми економіки доповнюються проблемами адаптації суспільних і недоформованістю правових інститутів, що разом зі станом науки, освіти, деградацією продуктивних та виробничих відносин відкидають інноваційну модель розвитку органічного виробництва овочів до постіндустріального типу.

Успішний процес євроінтеграції України у світове економічне співтовариство неможливий без координації зусиль із виробництва якісної та безпечної овочевої продукції. Потенціал України у цьому аспекті досить значний. Нині країна виробляє біля 11 млн. т овоче-баштанної продукції. Частка органічного овочевого сегменту становить до 1%, що явно недостатньо не тільки для світових, а й для внутрішніх потреб країни. Водночас збільшенню обсягу виробництва власної органічної овочевої продукції в Україні стоять на заваді: низька маркетингова культура органічних підприємств, неефективно функціонуючий ланцюг постачання органічних овочів, зокрема відсутнє широке впровадження логістики за принципом «від лану до столу»; недостатнє інформаційне, ресурсне та технологічне забезпечення органічного виробництва; низький рівень упровадження технологій, особливо адаптованих для окремих сортів і гібридів, точного висіву, касетної розсади, внесення мікродоз регуляторів росту та ін.; значне антропогенне навантаження, особливо навкруги великих міст, катастрофічне руйнування сільгоспугідь та зниження родючості ґрунтів; незадовільне використання економічних важелів (страхування, квотування, авансування, сертифікування, маркування та ін.); порушення цілісності органічної системи господарювання внаслідок «випадання» базової ланки органічного процесу – насінництва та практичної відсутності власних сертифікованих «органічних» господарств із виробництва насіння овоче-баштанних рослин; недостатній рівень передпосівної обробки насінневого матеріалу всіх основних овочевих та проміжних культур біологічними (мікробними) препаратами земледобрувальної дії; практична відсутність вітчизняного машинобудування для галузі овочівництва та переробної галузі; недостатній рівень застосування іноземної техніки, сівалок, біооприскувачів, культиваторів, розсадо-посадочних машин, поливальних установок унаслідок високих цін на техніку через девальвацію гривні; недостатня кількість підприємств по доробці, відсутність відповідного обладнання, ліній із миття, сортування, пакування та ін.; недостатні обсяги органічної сировини для переробних підприємств та ін.; не створено крупнооптової торгівлі через організовані продовольчі ринки, що гарантують збут органічної продукції на економічно вигідних умовах.

У світі налічується 30 млн. га органічних земель, в Євросоюзі – понад 7 млн. га. Частка сертифікованих органічних площ в Україні становить 1% до загального обсягу сільськогосподарських угідь. Україна входить до 20 країн – лідерів органічного руху і в трійку країн у Східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної площі разом із Чехією та Польщею. Темпи росту вітчизняного органічного виробництва в три рази вище, ніж у країнах Європи та світу. Так, у 2010 році обсяг українського органічного ринку становив 2,4 млн. євро, а в 2015 р. – 14,7 млн. євро, або у 6,1 рази більше (табл. 2).

Таблиця 2. Обсяги виробництва органічної сільськогосподарської продукції в країнах світу

Країна	Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, млрд. євро		Темп росту 2015 р. до 2010 р., раз
	2010 р.	2015 р.	
Всього світ	21,9	44,8	2,0
США	11,1	25,5	2,3
Німеччина	4,6	7,6	1,7
Франція	1,7	4,3	2,6
Великобританія	2,5	2,3	0,9
Італія	1,1	2,1	1,9
Данія	0,4	1,1	2,3
Люксембург	0,04	0,15	3,75
Австрія	0,5	1,3	2,6
Україна	0,0024	0,0147	6,1

Джерело: дані Міністерства аграрної політики України за 2015 р. та власні розрахунки

Для порівняння: у Франції він становить 4,3 млрд. євро, у Німеччині – 7,6 млрд. євро, тобто європейський ринок поки що найбільший у світі за часткою споживання органічних продуктів та є потенційно привабливим для збуту вітчизняної органіки за вищими цінами.

За офіційними даними Федерації органічного землеробства, у 2015 р. в Україні нараховувалося 187 органічних господарств із загальною площею 438 тис. га. Тобто це господарства, що пройшли оцінку відповідності виробництва, отримали сертифікат та включені до Реєстру виробників органічної продукції.

У 2014 р. набрав чинності Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» № 425-VII, що створює передумови для динамічного розвитку органічного ринку в Україні. Проте поки що не розроблено відповідні підзаконні акти, а вітчизняні виробники проходять процедуру органічної сертифікації переважно зарубіжними представництвами за

діючими міжнародними стандартами. Частка вітчизняних органів стандартизації (Біолайн та Органік Стандарт) становить 11% (рис. 1).

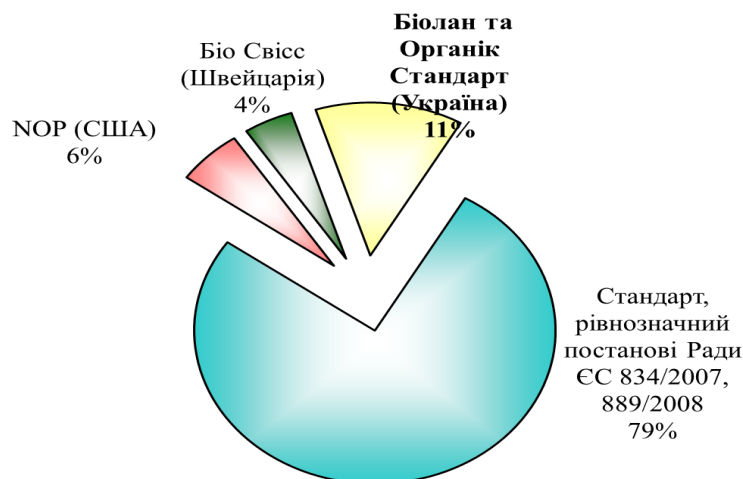

Рис. 1. Структура сертифікованих органічних господарств за видами стандартів, 2015 р.

Джерело: дані Міністерства аграрної політики України за 2015 р. та власні розрахунки

Встановлено, що близько 80% вітчизняної органічної продукції експортується в розвинені країни. Це переважно зернові, бобові та олійні культури. Решту продукції реалізують на внутрішньому ринку як звичайну, і лише 10% реалізується з позначкою «органічний продукт».

Органічний овочевий ринок – один із перспективних серед інших галузей в Україні, оскільки в Європі частка органічного овочевого сегменту становить 42%, молочних продуктів – 23%, хлібобулочних – 20%, м'яса – 15%. Окрім того, Україна входить до першої п'ятірки по виробництву овочів у світі (10,3 млн. т), виробляє біля 18% овочів в Європі та 33% – у СНД. На національному рівні овочівництво – галузь, що формує сучасну спеціалізацію рослинництва, адже частка овоче-баштанної продукції у структурі вартості валової продукції рослинництва становить біля 20%, разом із зерновими – 22% за рахунок вищої врожайності та цін реалізації овочів. У структурі родинного бюджету українці витрачають лише 6% на овочі і 2% – на картоплю із загальної суми на харчові продукти. Це 70–114 грн. на людину в місяць. Внутрішній органічний ринок овочів обмежений фінансовою бідністю української родини, що стримує розвиток овочівництва.

Водночас встановлено, що в структурі продовольчого кошику частка овоче-баштанної групи постійно зростає і на сьогодні становить 14,6%, випереджаючи країни СНД – Туркменістан, Молдову, Білорусь і РФ.

Наукові дослідження та дані статистики свідчать про різке зниження порівняно з 1990 р. споживання біологічно цінних продуктів: м'яса і м'ясопродуктів – на 20,7%, молока і молочних продуктів – на 40,3%, риби та рибних продуктів – на 36,6%, плодів, ягід та винограду – на 41,9% за одночасно стабільно високого споживання хлібопродуктів, тваринного жиру, картоплі. Нераціональне, розбалансоване, полідефіцитне харчування сприяє розвитку і різкому зростанню у населення хронічних неінфекційних захворювань: серцево-судинної системи, шлунково-кишкового тракту; хвороб обміну речовин тощо та інфекційних, таких як туберкульоз, який пов'язаний передусім із недостатнім білковим харчуванням. У населення спостерігається «прихований голод» унаслідок дефіциту в харчовому раціоні людини вітамінів, особливо антиоксидантного ряду (А, С, Е), макро- і мікроелементів (йоду, селену, фтору, заліза, кальцію). Саме «прихований голод» загрожує фізичному, особливо інтелектуальному здоров'ю нації. Встановлено, що вкрай необхідний організму людини елемент – селен потрібен в кількості 50–200 мкг на добу. Найціннішими з овочів за вмістом селену є: капуста брокколі, часник, багаторічні цибулі та цибуля порей, східноазіатські види капусти.

Отже, українське овочівництво має важливе соціальне значення і відіграє виняткову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни. За даними ВООЗ, людині необхідно споживати 441 г овоче-баштанної продукції на добу, або 161 кг на рік. У 2015 р. споживання овочів знаходиться на межі встановлених медичних норм – 160,8 кг.

Установлено, що механізм державної підтримки виробників органічної продукції формують такі інструменти, як бюджетне фінансування програм і проєктів розвитку аграрного сектору; цінова підтримка виробників; пільгове кредитування та страхування ризиків; ведення лізингових процедур та пільгове оподаткування господарств і переробних підприємств. Регулювання органічного овочевого ринку, а також формування інституціональної системи цього процесу здійснюється державою, яка регулює макро-, а інколи й мікропроцеси (поведінка фірм і домогосподарств). В Україні галузеве (аграрний ринок і сільське господарство) регулювання здійснюють інститути або органи, які у правовому полі, за відповідних умов, можуть впливати на ринковий процес у межах законодавчо визначених компетенцій.

Українськими є інфраструктурні проєкти щодо формування елементів організованого органічного овочевого ринку – кооперативних каналів збуту, оптової торгівлі, інститутів інформаційного забезпечення учасників товарообмінних процесів (моніторинг попиту і пропозиції, цін і т. п.). Потрібно також зазначити, що методологія розбудови ефективного, регульованого органічного овочевого ринку, який би виконував покладені на нього функції (селективну, соціальну, стимулюючу, виявлення ринкових цін), характеризується незавершеністю. Вона полягає у незабезпеченні ринком сприятливого економічного меха-

нізму господарювання на землі, незбалансованості ринків, що зумовлює стагнацію, а також вносить деструктив в управління органічним овочевим ринком (перевиробництво, цінові перепади тощо). Ефективність вітчизняного аграрного сектора, органічного овочевого ринку зокрема, значною мірою зумовлена механізмами та інституційними нормами, їх дією на товарообмінні процеси і перерозподіл вартостей. В ареалі зазначеного питання мають місце проблеми, які знаходяться у площині розбудови і, зокрема, неефективності інституціональної системи регулювання овочевого ринку: недостатність обсягів і непрозорість розподілу бюджетних коштів держпідтримки з наданням преференцій могутнім гравцям ринку; проблеми законодавчо-нормативного характеру; низький рівень дохідності праці і недостатня купівельна спроможність населення та ємність ринків; незадовільний інвестиційний клімат та інноваційна політика; нестабільність виділення бюджетних коштів на державну підтримку та непрозорість механізмів їх розподілу; фінансування овочевого ринку за залишковим принципом із несвоєчасним надходженням коштів; нееквівалентність міжгалузевого обміну і диспаритет цін, відсутність в аграрних господарів достатнього обсягу власних обігових коштів. Поряд із цим потрібно зазначити, що в ринкових умовах держава як інститут забезпечення розвитку суспільства створює умови, встановлює інституціональні традиції, які регулюють економічну діяльність. Остання ж формує підвалини національної продовольчої безпеки, тому ключовим питанням політики регулювання є забезпечення економічного інтересу господарювання. Орієнтиром забезпечення вирішення цієї проблеми повинна стати розбудова системи економічних відносин у напрямі утвердження еквівалентності обміну. Таким чином, одним із головних інститутів формування ефективності органічного овочевого ринку є ціна як основа забезпечення економічного інтересу, дохідності діяльності суб'єктів ринкових відносин.

Розвиток інститутів-функцій під час виробництва органічної овочевої продукції передбачає передусім удосконалення відносин щодо власності, ціноутворення, управління, влади, праці. При цьому вдосконалення відносин власності потребує всебічного врегулювання питань доступу до відповідних ресурсів, упорядкування відносин між окремими агентами або суб'єктами правового поля. Особливої уваги заслуговують земельні відносини, захист прав орендодавців та орендарів. Подальший розвиток відносин щодо ціни та ціноутворення передбачає підтримку паритету цін на сільськогосподарську продукцію, продукцію овочівництва, а також на продукцію промисловості, яка споживається у сільському господарстві та органічному овочівництві. Для цього необхідно ширше застосовувати агропромислову інтеграцію, де розподіл прибутку між сільгоспвиробниками, переробними та торговельними підприємствами здійснюється за кінцевим результатом.

Ефективне державне регулювання органічного сектору овочевого ринку, спрямоване на розвиток внутрішнього ринку, має орієнтуватися на виконання таких завдань, як стимулювання розвитку внутрішнього овочевого ринку та імпортоза-

мінного виробництва, збільшення обсягів продажу вітчизняної органічної овочевої продукції, задоволення внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту. Більше того, посилення в останні роки проблем зростання споживчих витрат населення на внутрішньому ринку, критичне збільшення обсягів та частки споживчого імпорту, погіршення зовнішньоторговельного балансу України актуалізують зміщення акцентів державної політики вже не стільки на розвиток, як на забезпечення безпеки вітчизняного овочевого ринку. Таким чином, у сучасних умовах доцільно розробити, прийняти та сприяти реалізації Концепції розвитку внутрішнього органічного овочевого ринку України, на базі якої будуть визначені положення стратегії, національної і регіональних програм у цій сфері, а також формуватиметься інституціональне забезпечення подальшого розвитку внутрішнього органічного сільськогосподарського ринку.

Ціна в органічному овочівництві, як і в інших галузях матеріального виробництва, повинна відшкодовувати середньогалузеві витрати, а також забезпечувати прибуток, достатній для розширеного відтворення та вирішення соціальних питань, тому ціноутворення на органічну сільськогосподарську продукцію повинно відбуватися на основі показника норми прибутку до всього авансованого капіталу, який урахуватиме термін його обороту, а також вартість землі. Вважаємо, що вартість землі необхідно встановлювати на основі витрат на її відтворення.

Вдосконалення управління передбачає раціональне поєднання державного та недержавного регулювання органічного сектору овочевого ринку та розвитку сільських територій, створення інформаційної системи для оперативних та якісних підготовки, прийняття, реалізації та корекції управлінських рішень на різних рівнях (місцевому, національному, глобальному), формування відповідної державної кадрової політики в галузі (модернізація системи підготовки і перепідготовки управлінських кадрів, фахівців, науковців), яка відповідає вимогам глобалізації, а саме євроінтеграційній орієнтації України та її членству в Світовій організації торгівлі. Особливої уваги заслуговує створення правових, економічних і організаційних умов для розвитку та ефективного функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики на органічному овочевому ринку.

Реформування влади потребує вдосконалення структурної та функціональної побудови системи Міністерства аграрної політики та продовольства України, обласних управлінь агропромислового розвитку та районних управлінь сільського господарства і продовольства шляхом реформування й координації у сфері раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища, зовнішньоекономічної діяльності, інвестування та інноваційної діяльності, координації діяльності інших органів державної влади в питаннях розвитку сільських територій та ефективного функціонування аграрного ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Створення та забезпечення ефективного інституційного забезпечення розвитку органічного овочевого ринку

сприятиме зростанню добробуту нації через підвищення конкурентоспроможності національного виробництва органічної овочевої продукції завдяки впровадженню новітніх технологій, застосуванню альтернативних джерел енергії, нових форм організації та управління господарською діяльністю тощо.

1. Корнієнко С.І. Програмне забезпечення розвитку галузі овочівництва. Реалії та перспективи / С.І. Корнієнко, В.П. Рудь // *Овочівництво і багаторічне садівництво*. – 2016. – № 61. – С. 3–16.

2. Концепція органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні / За ред. Я.М. Гадзало, А.С. Заршиняка та В.Ф. Камінського. – К. : Інститут землеробства НААН, 2005. – 42 с.

3. Чухно А. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення / А. Чухно // *Економіка України*. – 2008. – № 6. – С. 4–13.

4. Kasper W. *Institutional economics: social order and public policy* / W. Kasper. – Bodmin, Cornwall, 1999. – P. 30.

5. Веблен Т. Теорія праздного класу / Т. Веблен ; под ред. В.В. Мотылева ; пер. с англ. С.Т. Сорокіна. – М. : Прогресс, 1984. – 348 с.

6. Hamilton W. *Institution/ Encyclopaedia of the Social Sciences* / Hamilton W.-N-Y, 1932 – V. VIII. – P. 80–91.

7. Коммонс Дж. Інституціональна економіка / Дж. Коммонс ; пер. А.А. Курьшевой // *Економічний вестник Ростовського державного університету*. – 2007. – № 4. – Т. 5. – С. 59–70 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecsocman.hse.ru/data/505/883/1219/journal5.4-8.pd>.

8. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт ; пер. з англ. І. Дзюби. – К. : Основи, 2000. – 198 с.

9. Вільямсон О.Е. Економічні інституції капіталізму. Фірми, Маркетинг, укладення контрактів / О.Е. Вільямсон. – К. : Артєк, 2001 – 457 с.

10. Белокрылова О.С. Теорія переходної економіки / О.С. Белокрылова. – Ростов : Феникс, 2002. – 170 с.

11. Крідіна С.Г. Х и Y економіки. Інституціональний аналіз / С.Г. Крідіна. – М. : Наука, 2004. – С. 31.

12. Йохна М.А. Про деякі підходи до визначення інституцій / М.А. Йохна // *Наукові праці ДонНТУ. Серія «Економічна»*. – Випуск 31–1. – С. 126–131.

13. Вольчик В.В. Комплементарність и ієрархія інститутів в рамках господарського порядку / В.В. Вольчик // *Научні трудови ДонНТУ. Серія «Економічна»*. – Донецьк : ДонНТУ, 2009. – Вип. 37–1. – С. 35–41.

14. Ostrom E. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action* / E. Ostrom. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 276 p.

15. Скорєв М.М. Модернізація інституціональної структури російської системи освіти / М.М. Скорєв. – Ростов-н./Д, 2004. – 191 с.

E-mail: Agroscience-rud@yandex.ua